

Uchwała z dnia 22 sierpnia 2007 r., III CZP 75/07

Sędzia SN Marek Sychowicz (przewodniczący, sprawozdawca)

Sędzia SN Henryk Pietrkowski

Sędzia SN Dariusz Zawistowski

Sąd Najwyższy w sprawie z powództwa Janusza P. przeciwko Marii M. o zapłatę, po rozstrzygnięciu w Izbie Cywilnej na posiedzeniu jawnym w dniu 22 sierpnia 2007 r. zagadnienia prawnego przedstawionego przez Sąd Okręgowy w Szczecinie postanowieniem z dnia 12 kwietnia 2007 r.:

"1. Czy członek zarządu spółki z ograniczoną odpowiedzialnością, który udzielił spółce pożyczki, może dochodzić kwoty stanowiącej jej równowartość od pozostałych członków zarządu tej spółki w trybie art. 299 k.s.h, jeżeli egzekucja przeciwko spółce okaże się bezskuteczna;

2. czy bezskuteczność egzekucji skierowanej wobec spółki z o.o. może być wykazywana dokumentami wystawianymi przed uzyskaniem tytułu wykonawczego przeciwko spółce;

3. czy pozwany w postępowaniu toczącym się na podstawie art. 299 k.s.h. może bronić się zarzutem spełnienia przez spółkę części zobowiązania jeszcze przed wytoczeniem powództwa przeciwko spółce, w sytuacji gdy okoliczność ta nie była podnoszona i badana w postępowaniu o zapłatę wytoczonym przeciwko spółce?"

podjął uchwałę:

Członek zarządu spółki z ograniczoną odpowiedzialnością, odpowiedzialny solidarnie wraz z pozostałymi członkami zarządu za jej zobowiązania (art. 299 § 1 k.s.h.), który jest wierzycielem spółki z tytułu udzielonej pożyczki, może na podstawie art. 376 k.c., według zasad przewidzianych w tym przepisie, żądać od każdego z pozostałych członków zarządu zwrotu odpowiedniej części wierzytelności;

odmówił podjęcia uchwały w pozostałym zakresie.

Uzasadnienie

Janusz P. wniósł o zasądzenie na jego rzecz od Marii M. kwoty 33 584,77 zł z odsetkami ustawowymi od dnia 16 września 1998 r. Sąd Rejonowy w Szczecinie ustalił, że powód udzielił spółce z o.o. „E.-K.”, Agencja Turystyczno Reklamowa w S. pożyczki, której część nie została zwrócona. Z tego tytułu prawomocnym wyrokiem zaocznym z dnia 27 października 2005 r. zasądzona została od spółki na rzecz powoda kwota 33 584,77 zł z odsetkami ustawowymi od kwoty 26 250 zł od dnia 16 września 1998 r. Spółka co najmniej od maja 1996 r. nie prowadzi działalności gospodarczej. Egzekucja prowadzona przeciwko niej w dwóch innych sprawach okazała się bezskuteczna. W skład czteroosobowego zarządu spółki wchodził powód i pozwana, członkiem zarządu był również Janusz T.

Sąd Rejonowy przyjął, że podstawą odpowiedzialności pozwanej względem powoda jest art. 299 § 1 k.s.h. Ponieważ zobowiązanie spółki względem powoda wynika z prawomocnego wyroku, nie było – zdaniem Sądu – możliwe uwzględnienie zarzutu pozwanej, że część pożyczki w kwocie 7875 zł została zwrócona powodowi przez członka zarządu spółki Janusza T. w dniu 10 stycznia 1999 r., tj. jeszcze przed wydaniem wyroku. Uznając, że art. 299 § 1 k.s.h. przewiduje odpowiedzialność odszkodowawczą członków zarządu spółki z ograniczoną odpowiedzialnością za zobowiązania spółki, Sąd Rejonowy przyjął, iż w sprawie ma zastosowanie art. 362 k.c. Powód zatem, który jako członek zarządu spółki miał świadomość jej kondycji finansowej oraz możliwość podjęcia przewidzianych prawem kroków zmierzających do zapobieżenia sytuacji, w której egzekucja wobec spółki okazała się bezskuteczna, przyczynił się do szkody co najmniej w 25%. W konsekwencji wyrokiem z dnia 25 kwietnia 2006 r. Sąd Rejonowy uwzględnił powództwo do kwoty 25 188,57 zł, a w pozostałej części oddalił je.

Przy rozpoznawaniu apelacji pozwanej od wymienionego wyroku Sąd Okręgowy w Szczecinie powziął poważne wątpliwości, które na podstawie art. 390 § 1 k.p.c. przedstawił do rozstrzygnięcia Sądowi Najwyższemu. Pierwsze zagadnienie dotyczy podstawy prawnej i treści roszczenia wierzyciela spółki z ograniczoną odpowiedzialnością, będącego jednocześnie członkiem zarządu tej spółki, domagającego się od innego członka zarządu spełnienia świadczenia wynikającego ze zobowiązania spółki, gdy egzekucja przeciwko spółce okazała się

bezskuteczna. Pozostałe zagadnienia wynikają z założenia, że podstawą rozpoznawanego powództwa jest art. 299 § 1 k.s.h. i wiążą się z występującymi w sprawie okolicznościami: przedstawieniem przez powoda dla wykazania bezskuteczności egzekucji przeciwko spółce pism komornika pochodzących sprzed uzyskania tytułu wykonawczego przeciwko spółce i podniesieniem przez pozwaną zarzutu, że w dniu 10 stycznia 1999 r., tj. jeszcze przed wytoczeniem powództwa przeciwko spółce, zakończony wyrokiem Sądu Rejonowego w Szczecinie z dnia 27 października 2005 r., na podstawie którego wydany został tytuł wykonawczy przeciwko spółce, członek zarządu Janusz T. zwrócił powodowi część pożyczki w kwocie 7875 zł.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Osoba fizyczna może pozostawać ze spółką z ograniczoną odpowiedzialnością w różnych, niezależnych od siebie relacjach. W szczególności status członka zarządu spółki nie wyklucza wchodzenia przez niego, jako osobę fizyczną, w stosunki umowne ze spółką, np. związane z udzieleniem pożyczki. Inną kwestią jest, że zawarcie przez spółkę kapitałową z członkiem zarządu niektórych rodzajów umów, w tym umowy pożyczki, wymaga – chyba że ustawa stanowi inaczej – zgody zgromadzenia wspólników albo walnego zgromadzenia (art. 15 § 1 k.s.h.), a jej brak powoduje nieważność umowy (art. 17 § 1 k.s.h.).

Rozważenie relacji zachodzących pomiędzy członkami zarządu spółki z ograniczoną odpowiedzialnością a wspólnikami doprowadziło do stwierdzenia, że dla oceny podstawy i zakresu odpowiedzialności członków zarządu przewidzianej w art. 299 § 1 k.s.h. nie ma znaczenia okoliczność, iż członkiem zarządu jest wspólnik. Członek zarządu nie chroni przed tą odpowiedzialnością art. 151 § 4 k.s.h., zgodnie z którym wspólnicy nie odpowiadają za zobowiązania spółki, gdyż art. 299 § 1 k.s.h. działa w tym wypadku jako *lex specialis* (np. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 14 lutego 2003 r., IV CKN 1779/00, OSNC 2004, nr 5, poz. 76). Analiza sytuacji, w której członek zarządu spółki z ograniczoną odpowiedzialnością jest jednocześnie wierzycielem spółki (np. z tytułu udzielonej pożyczki) wskazuje, że – co jest oczywiste – spółka odpowiada względem niego jako jego dłużnik. Gdy zaś egzekucja przeciwko spółce okazała się bezskuteczna, za zobowiązania spółki odpowiadają solidarnie wobec wierzyciela członkowie zarządu (art. 299 § 1 k.s.h.). Wobec tego, że wymieniony przepis nie zawiera żadnego ograniczenia powodującego wyłączenie odpowiedzialności ze względu na osobę wierzyciela,

trzeba przyjąć, że obejmuje ona wszystkich członków zarządu, także tych, którzy są wierzycielami spółki. Odpowiedzialność solidarna członków zarządu spółki oznacza zaś, że każdy z nich odpowiada za całe zobowiązanie spółki wobec wierzyciela, a jedynie od wierzyciela zależy, czy będzie on żądał całości lub części świadczenia od wszystkich dłużników łącznie, czy od kilku z nich lub od każdego z osobna (art. 366 § 1 k.c.).

Jeżeli wierzycielem spółki, przeciwko której egzekucja okazała się bezskuteczna, jest członek zarządu, z art. 299 § 1 k.s.h. wynika istnienie zobowiązania, którego treścią jest wierzytelność wierzyciela-członka zarządu, w stosunku do wszystkich członków zarządu, w tym i do siebie samego jako jednego z tych członków, a jednocześnie jego dług jako członka zarządu w stosunku do siebie samego, jako wierzyciela członków zarządu. W przypadku, gdy jedna osoba jest w tym samym stosunku zobowiązaniowym (z wyjątkiem zobowiązań wzajemnych) jednocześnie dłużnikiem i wierzycielem, ma miejsce zlanie się długu i wierzytelności w jednej osobie (tzw. konfuzja). Jeżeli dotyczy to wierzyciela spółki z ograniczoną odpowiedzialnością – członka jej zarządu, można przyjąć, że w ten szczególny sposób jego wierzytelność jako wierzyciela członków zarządu w stosunku do siebie samego jako członka zarządu została zaspokojona. Wobec tego, że chodzi tu o zaspokojenie przez dłużnika solidarnego, a więc odpowiadającego za całe zobowiązanie (art. 366 § 1 k.c.), ma miejsce zaspokojenie wierzytelności w całości. Ponieważ wierzytelność została zaspokojona z majątku członka zarządu, będącego – obok pozostałych członków zarządu – jednym z dłużników solidarnych (art. 299 § 1 k.s.h.), ma on, jako dłużnik, który spełnił świadczenie, roszczenie regresowe do pozostałych współdłużników – członków zarządu (art. 376 k.c.).

Stosownie do art. 376 § 1 i 2 k.c., o tym, czy i w jakich częściach dłużnik solidarny, który spełnił świadczenie, może żądać zwrotu od współdłużników, rozstrzyga treść istniejącego między nimi stosunku prawnego, przy czym jeżeli z treści tego stosunku nie wynika nic innego, dłużnik, który świadczenie spełnił, może żądać zwrotu w częściach równych, a część przypadająca na dłużnika niewypłacalnego rozkłada się między współdłużników.

Treść stosunku prawnego zachodzącego między członkami zarządu jako dłużnikami solidarnymi odpowiadającymi za zobowiązania spółki w razie jej niewypłacalności wynika z art. 299 § 1 k.s.h. Niezależnie od rozstrzygnięcia spornej kwestii charakteru odpowiedzialności, którą przewiduje ten przepis, nie wyklucza

ona istnienia roszczenia regresowego członka zarządu, który spełnił świadczenie w stosunku do pozostałych członków zarządu. Członek zarządu, odpowiedzialny na podstawie art. 299 § 1 k.s.h. za zobowiązanie spółki wobec jej wierzyciela, znajdujący się w sytuacji dłużnika, który spełnił świadczenie może więc domagać się od każdego z pozostałych członków zarządu zwrotu odpowiedniej części spełnionego świadczenia, ustalonej stosownie do treści stosunku prawnego zachodzącego między współdłużnikami. Dla ustalenia – jako zależnego od treści stosunku prawnego między współdłużnikami – w jakich częściach członek zarządu, który spełnił świadczenie, może żądać od pozostałych członków zarządu zwrotu spełnionego świadczenia, może mieć znaczenie określenie charakteru odpowiedzialności członków zarządu spółki z ograniczoną odpowiedzialnością, przewidzianej w art. 299 § 1 k.s.h.

Powództwo wytoczone w sprawie, w której przedstawione zostały rozstrzygane zagadnienia prawne, powinno być potraktowane jako powództwo, którego podstawą jest art. 376 k.c., zatem ten przepis, w związku z art. 299 § 1 k.s.h., określa roszczenie, którego może dochodzić powód.

Należy zauważyć, że konsekwencją przyjęcia, iż wierzyciel spółki z ograniczoną odpowiedzialnością, będący członkiem zarządu, mógłby dochodzić, gdyby egzekucja przeciwko spółce okazała się bezskuteczna, całej wierzytelności od innego członka zarządu, byłoby – w razie spełnienia świadczenia przez tego członka zarządu – dopuszczenie do powstania między tymi członkami zarządu roszczenia regresowego. Zasądzenie na rzecz jednej osoby całego świadczenia od innej osoby w sytuacji, w której ta osoba, w razie spełnienia świadczenia, miałaby do pierwszej roszczenie o zwrot części spełnionego świadczenia, nie jest rozwiązaniem racjonalnym, powodowałoby bowiem potrzebę wytoczenia kolejnego procesu między tymi samymi osobami.

Dokonane rozważania uzasadniają, przy uwzględnieniu treści pierwszego z rozstrzyganych zagadnień prawnych i okoliczności sprawy, w której przedstawione ono zostało do rozstrzygnięcia, podjęcie uchwały, jak na wstępie.

Rozstrzygnięcie drugiego i trzeciego zagadnienia prawnego mogłoby być potrzebne do rozstrzygnięcia sprawy, której podstawą rozpoznania jest wprost art. 299 § 1 k.s.h. Dla sprawy, w której powód dochodzi roszczenia regresowego (art. 376 k.c.) ze względu na spełnienie świadczenia, do którego był zobowiązany na podstawie art. 299 § 1 k.s.h., ich rozstrzygnięcie nie jest przydatne. W takiej

sprawie pozwany może bronić się m.in. zarzutem, że świadczenie spełnione przez powoda nie było świadczeniem, do którego był on zobowiązany na podstawie art. 299 § 1 k.s.h., w szczególności dlatego, iż egzekucja przeciwko spółce nie była bezskuteczna. W razie takiej obrony, gdy brak tytułu egzekucyjnego, na podstawie którego powód spełnił świadczenie należne wierzycielowi, dla wykazanie bezskuteczności egzekucji miarodajny jest dowód stwierdzający, że egzekucja była bezskuteczna w chwili spełnienia świadczenia.

Jeżeli chodzi o zwrócenie wierzycielowi przez jednego z współdłużników solidarnych części świadczenia, co miało w przekonaniu tego współdłużnika wypełniać jego obowiązek wynikający z art. 376 § 1 k.c. w związku z art. 299 § 1 k.s.h., to nie ma ono bezpośredniego znaczenia dla ustalenia w świetle wymienionego przepisu czy i w jakiej części inny dłużnik solidarny, który także spełnił świadczenie w całości lub w części, może żądać zwrotu od innego jeszcze współdłużnika.

To co stwierdzono odnosi się odpowiednio do przypadku, w którym powodem jest członek zarządu, odpowiedzialny na podstawie art. 299 § 1 k.s.h. za zobowiązania spółki, będący jednocześnie wierzycielem spółki. Za chwilę, w której spełnił on świadczenie, wobec braku przesłanek do innego jej określenia, pozostaje przyjęcie chwili wytoczenia przez niego powództwa. O bezskuteczności egzekucji w tej chwili mogą świadczyć dokumenty stwierdzające bezskuteczność egzekucji skierowanej przeciwko spółce już wcześniej, jeżeli w okolicznościach sprawy można domniemywać (art. 231 k.p.c.), że ten stan utrzymywał się także później.

Sąd Najwyższy, na podstawie art. 61 § 1 ustawy z dnia 23 listopada 2002 r. o Sądzie Najwyższym (Dz.U. Nr 240, poz. 2052 ze zm.), odmówił zatem podjęcia uchwały rozstrzygającej drugie i trzecie zagadnienia prawne.